
Életfogytiglan, élethossziglan a büntetés- végrehajtási intézetben, avagy 40 évig tartó remény?

Czine Ágnes*

1. Bevezető gondolatok

Az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának a lehetősége már 1878-ban a Csemegi-Kódexben¹ megjelent. Milyen esetben sújthatták életfogytig tartó szabadságvesztéssel a bűnösöket?

Ha a felségsértés és a hűtlenség tényállását valósították meg².

A Csemegi-Kódex 45. §-a azt is rögzítette, hogy akit életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélték, büntetése 10. évének eltelte után meghatározott feltételek fennállása esetén³ közvetítői intézetbe szállították. Az életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélteteket csak azt követően szállíthatták a közvetítői intézetbe, ha a felügyelő bizottság meghallgatta az elítéltet és az igazságügy miniszter elrendelte az elítélt átszállítását. Az életfogytiglani fegyházra ítélteteket akkor bocsátották feltételes szabadságra, ha a közvetítői intézetben legalább 15 évet kitöltöttek, *"jóviseletük és szorgalmuk által a javulás reményét megerősítették"* és a saját kérelmükre a felügyelő bizottság ajánlatára az igazságügy miniszter feltételes szabadságra bocsátotta.⁴

A kérdés nem új keletű, a jogászokat már az 1800-as évek derekán is foglalkoztatta az életfogytig tartó szabadságvesztés kérdése. Balla Károly az 1841-ben kiadott tanulmányában – érdekesen megvilágítva e kérdést – így ír erről: *„sokkal nagyobb feladatnak látszik talán annak meghatározása, ha vajon életfogytig választassanak-e, vagy csak bizonyos időre a bírák? – Említem, hogy az életfogytig való választás függetlenné teszi ugyan a bírót a félelemtől, de*

* Egyetemi docens, intézetvezető-helyettes, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete

¹ 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és vétségekről 45. § – 48. §

² Csemegi-Kódex 126. § – 129. § és 142. § – 144. §

³ Csemegi-Kódex 44. § *"[...] büntetésük két harmadrészét kitöltötték, és szorgalmuk, valamint jóviseletük által a javulásra alapos reményt nyújtottak: büntetésük hátralevő részének kitöltése végett, közvetítő intézetbe szállítatnak, a hol szintén munkával foglalkoztatnak, azonban enyhébb bánásmódban részesülnek."*

⁴ Csemegi-Kódex 48.§

*másrészről éppen ezen függetlenség ragadhatja is el: midőn ellenben a' bizonyos időre való választás az elragadtatástól zabolán tartja."*⁵

2. Nemzetközi kitekintés

Az életfogytig tartó szabadságvesztés, mint a létező legsúlyosabb büntetés tekintetében lényegében a következő alapvető nemzetközi jogi dokumentumokat kell megvizsgálunk.

2.1. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 1976-ban kiadott ajánlása⁶ elsőként rögzítette a hosszú tartamú és életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésüket töltő elítéltek vonatkozásában a feltételes szabadság vizsgálatára vonatkozó megállapításokat.

A 76 (2) számú ajánlás tartalmazza, hogy minden elítélt számára biztosítani kell a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének a vizsgálatát. Az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt esetben ezt a fogva tartás kezdetétől számított 8-14 éven belül realizálni kell, és e vizsgálatot ezt követően meghatározott időközönként meg is kell ismételni.

2.2. A Miniszteri Bizottság a 2003 (22) számú ajánlásában⁷ a feltételes szabadságra bocsátás kérdéseit fejtette ki. Az ajánláshoz csatolt függelék általános elvként rögzíti, hogy a feltételes szabadon bocsátás lehetőségét valamennyi fogvatartott számára biztosítani kell, beleértve az életfogytig tartó büntetéssel sújtottakat is.

Nem csak elvárásként, hanem követelményként határozza meg az ajánlás, hogy az elítélt már a büntetés megkezdésekor tisztában lehessen azzal, hogy mely időpontban – milyen tartamú büntetés letöltését követően – nyílik meg számára a szabadon bocsátás lehetősége és annak vizsgálata milyen feltételek alapján realizálódhat.

2.3. A Miniszteri Bizottság 2003 (23) számú ajánlásában⁸ pedig az életfogytig tartó és a hosszú tartamú szabadságvesztést töltő elítéltekkel való bánásmódot érintő alapvető elveket fogalmazta meg a büntetés-végrehajtási szervek iránt. Az egyediesítés követelményét, a szegregáció tilalmát, valamint a progresszív bánásmód alapelvét rögzítette. Kiemelte az ajánlás, hogy a *feltételes szabadon bocsátással összefüggésben a 2003 (22) számú ajánlásában lefektetett szempontoknak azáltal is érvényt kell szerezni, hogy az adott körbe tartozó elítéltek szabadítását megfelelő gondossággal, a jelen ajánlásban rögzített szempontokra is figyelemmel kell előkészíteni.*

⁵ BALLA Károly: *Vélemény a büntetésmód javítása iránt.* Trattner-Károlyi, Pest, 1841.

⁶ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (76) 2 sz. Ajánlás a hosszú távra elítéltekkel való bánásmódról

⁷ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R/2003/22. sz. Ajánlás a feltételes szabadon bocsátásról

⁸ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R/2003/23. sz. Ajánlás az életfogytiglanra ítélt és más hosszú büntetést töltő fogvatartottaknak a börtönigazgatóságok általi kezeléséről

2.4. A Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumának 77. cikk 1. (b) pontja⁹ alkalmazható büntetésként nevesíti az életfogytig tartó szabadságvesztést olyan esetekben, amikor azt a bűncselekmény különösen nagy súlya és az elkövető egyedi körülményei indokolják. A Statútum 110. cikke ugyanakkor határozatlan rögzíti a kiszabott életfogytig tartó büntetés felülvizsgálatát. Arra a büntetés mérséklése érdekében akkor kerülhet sor, ha az elítélt *már legalább 25 évet letöltött a büntetéséből.*

2.5. Az Európai Unió Tanácsa a 2002/584/IB számú kerethatározatát¹⁰, amely az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról szól, 2002. június 13-án fogadták el. E kerethatározat 5. cikke a tagállamok számára megteremti azt a lehetőséget, hogy a más tagállamban kibocsátott európai elfogatóparancs végrehajtását a következő feltételhez kössék: a kibocsátó tagállam jogrendszere lehetővé teszi a kiszabott büntetés végrehajtásának a felfüggesztését célzó felülvizsgálatot. A felülvizsgálat kérelemre vagy legkésőbb 20 éven belül hivatalból indulhat.

2.6. A Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt nemzetközi jogi Egyezmény¹¹ az egyetlen olyan egyezmény, amely Magyarországra kötelező szabályt állapít meg a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztéssel összefüggésben. Az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett hivatalos magyar szöveg 37. cikk a) pontja értelmében: az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy *„gyermeket ne lehessen sem kínzásnak, sem kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni. Tízennyolc éven aluli személyek által elkövetett bűncselekményekért sem halálbüntetést, sem szabadlábra helyezés lehetőségét kizáró életfogytiglan tartó szabadságvesztést ne legyen szabad alkalmazni; [...].”*

3. A Német Szövetségi Alkotmánybíróság legfontosabb határozatai

Az előbb ismertetett nemzetközi követelményeken túlmenően az életfogytig tartó szabadságvesztés fejlődéstörténetében a Német Szövetségi Alkotmánybíróság néhány határozata kardinális jelentőségű.

⁹ Nemzetközi Büntetőbíróság 1998. július 17. napján az Egyesült Nemzetek Rómában megtartott Diplomáciai Konferenciáján elfogadott Statútuma

¹⁰ A Tanács kerethatározata (2002. június 13.) az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról (2002/584/IB)

5. cikk

„[...] 2. ha az európai elfogatóparancs alapjául szolgáló bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetéssel büntethető vagy életfogytig tartó szabadságelvonással járó intézkedéssel fenyegetett, az elfogatóparancs végrehajtása ahhoz a feltételhez köthető, hogy a kibocsátó tagállam jogrendszere lehetővé teszi a kiszabott büntetésnek vagy intézkedésnek a büntetés vagy intézkedés végrehajtásának felfüggesztését célzó – kérelemre vagy legkésőbb 20 éven belül történő – felülvizsgálatát, vagy kegyelem alkalmazását, amelynek kérvényezésére az érintett személy a kibocsátó tagállam joga vagy gyakorlata szerint jogosult; [...].”

¹¹ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100064.TV>

A német Alkotmánybíróság 1977. június 21. napján kelt döntése domináns, mert ebben a határozatában a testület az életfogytig tartó szabadságvesztés kötelező alkalmazásának az alkotmányosságát vizsgálta. A német büntetőjogi szabályozás értelmében ugyanis ekkor kötelezően alkalmazandó volt az életfogytig tartó szabadságvesztés az emberölés¹² (211. § StGB), az emberölés súlyosabb esetei [212. § (2) StGB],¹³ a népirtás [6. § (1) VStGB], az emberiség elleni bűntett [7. § (1) VStGB], a személyek halálával járó háborús bűncselekmények [8. § (1) VStGB], valamint az agresszió bűncselekménye [13. § (1) VStGB] esetén.

A határozat megállapította, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés *nem alkotmányellenes*.

A testület határozatának indokolása ugyanakkor hangsúlyozza, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés csak akkor egyeztethető össze az emberi méltósággal, ha az elítéltnak konkrét, realizálható esélye van a szabadon bocsátásra, és sérti az emberi méltóság lényegét, ha az elítéltet megfosztják a szabadság visszanyerésének minden reményétől, tekintet nélkül személyiségének a jövőbeli fejlődésére, lehetséges kedvező alakulására.

Ugyanakkor, azok az elkövetők, akik fennálló veszélyt jelentenek a társadalomra, és ezért nem is rehabilitálhatók, a személyes körülményeik szolgáltatnak alapot arra, hogy a szabadságuk megvonását akár életfogytig fenntartsák. A határozat *kiemelte, hogy a kegyelem intézménye nem tekinthető hatékony garanciának a szabadulás reménye szempontjából.*

Az alkotmánybírósági határozat hozadéka az volt, hogy a Német Büntető Törvénykönyvet módosították és ezzel lehetővé tették, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt büntetésének a végrehajtását a bíróság meghatározott feltételek teljesülése esetén felfüggeszesse. Így legalább 15 év szabadságvesztés letöltése, valamint

- ha bűnösség súlya nem teszi szükségessé a szabadságvesztés végrehajtásának a folytatását,
- ha a körülményekből az várható, hogy az elítélt törvénytisztelő életmódot fog folytatni,
- ha az elítélt a büntetés felfüggesztéséhez hozzájárult, felfüggesztheti a bíróság az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtását.

A Német Szövetségi Alkotmánybíróság határozatának az alkotmányjogi jelentőségét az mutatja, hogy ennek eredményeként lehetővé vált az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtásának a bíróság általi felfüggesztése. Ennek következtében az érintett elítéltek szabadulására a törvényi rendelkezések szerint már nem csak kegyelem útján, hanem a bíróság döntése által is sor kerülhetett.

A Német Szövetségi Alkotmánybíróság az 1986. évben kelt döntésében¹⁴ azt hangsúlyozta, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt szabadon bocsátásának a mérlegelésekor *nem szabad túl nagy hangsúlyt helyezni a bűncselekmény súlyosságára szemben az elítélt személyiségével, elmeállapotával és életkorával.*

¹² <https://dejure.org/gesetze/StGB/211.html>

¹³ <https://dejure.org/gesetze/StGB/212.html>

¹⁴ Lebenslange Freiheitsstrafe, 72 BVerfGE 105 (1986)

Ezzel az állásponttal nem értek egyet maradéktalanul, ha szomorú szívvel arra gondolok, hogy léteznek ma már tömeggyilkosságok sok emberéletet követelő terrorcselekmények Európában és még Új-Zélandon is. Anders Behring Breivik 77 embert ölt meg, vagy a szintén nagyszámú áldozatot követelő emberölések, a párizsi, berlini, brüsszeli, szentpétervári merényletek, akkor nem lehet a bűncselekmény tárgyi súlyát és a megölt, súlyosan megsérült sértettek számát háttérbe helyezni.

Mivel találkozok a mai társadalom embere? Párizsi, brüsszeli, oslói, új-zélandi merényletekkel, tömegmészárlással? Az új-zélandi merényletben Christchurch – 2019. március 15. – két mecsetében 49 ember meghalt és 48 ember megsérült. A bűncselekmény súlyossága, tárgyi súlya véleményem szerint ugyanolyan fontos tényező, mint az elkövető személyisége.

4. A magyar szabályozás legfontosabb rendelkezései, fejlődéstörténete

4.1. A régi Btk. – 1978. évi IV. tv. – hatályba lépését követően, néhány évig az elítéltet 15 vagy 20 év elteltével a törvény erejénél fogva feltételes szabadságra bocsátották.

Az 1978. évi IV. tv. eredeti jogszabálysövegéhez fűzött miniszteri indokolásának okfejtése értelmében „*a Javaslat humanizmusa fejeződik ki abban, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltet sem zárja ki a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből. Ennek reménye az elítéltet a büntetés végrehajtása során a helyes magatartásra ösztönözheti. E büntetés súlyával azonban az áll összhangban, hogy az elítéltnak hosszú időn át kell kifogástalan magatartást tanúsítania. A Javaslat ezért legalább húsz év kitöltése után teszi lehetővé a feltételes szabadságra bocsátását.*”

Az Alkotmánybíróság a 23/1990. (X. 31.) AB határozatával eltörölte a halálbüntetést, és ezt követően az életfogytig tartó szabadságvesztés, mint speciális büntetés teljesen új megvilágításba került, és lényegében új státuszt nyert. A halálbüntetéssel kapcsolatos büntetőjogi rendelkezések megsemmisítése azt eredményezte, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés a szankciórendszer legsúlyosabb büntetési nemévé lépett elő.

Az 1993. évi XVII. törvény 6. §-a jelentette a lényeges változást az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozásában.

A módosítás – 1993. május 15-i hatállyal – egyfelől a büntetés kiszabás részeként az ítélező bíróság hatáskörébe utalta a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időtartamának a megállapítását. Másfelől pedig kizárta a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, ha az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltet ismételten életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték.

1999. év március hó 1. napi hatállyal az 1998. évi LXXXVII. törvény módosította az életfogytig tartó szabadságvesztés feltételes szabadságra bocsátásra vonatkozó rendelkezéseit.

Az új szabályozás alapján a bíróság már kizárhatta a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből a vádlottat a büntetés kiszabásakor. A jogalkotó a régi Btk. 47/A. § (3) bekezdésében¹⁵ meghatározta azon bűncselekmények körét, amelyek esetén helye volt a feltételes szabadságra bocsátásból való kizárásnak. A módosítás következtében a hazai jogrendszer részévé vált az életfogytig tartó szabadságvesztés azon formája, amely már a büntetés kiszabásakor ténylegesen élethossziglanná vált.

1999. március 1-jét követően, akit tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték - kizárták a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből - annak a büntetése élethossziglan tartott. Az ilyen elítéltnak egyetlen lehetősége volt a szabadulásra, a kegyelem, ha a köztársasági elnök diszkrecionális kegyelmezési jogát gyakorolta.

A jogintézmény alkotmányossága szempontjából meghatározó, hogy 2012. január 1-jén hatályba lépett az Alaptörvény, és a IV. cikk (2) bekezdésében rögzítette: tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki. Ezzel párhuzamosan a 2011. évi CL. törvény 6. §-a egy új (3) bekezdést iktatott be az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét szabályozó 47/A. §-ba. Ekkor a jogalkotó meghatározta, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége mely bűncselekmények esetén zárható ki. Ez a rendelkezés teremtette meg az összhangot a Btk. és az Alaptörvény hivatkozott rendelkezése között.

4.2. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) megtartotta a régi Btk. koncepcióját az életfogytig tartó szabadságvesztés fenti szabályait érintően. A Btk. 42. §-a alapján az ítélkező bíróság életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, vagy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárja. A Btk. 44. § (1) bekezdése sorolja fel azt a 18 bűncselekményt, amelyeknél életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén lehetőség van a feltételes szabadság kizárására. Azonban a feltételes szabadságból való kizárás kötelező eseteit is rögzíti a törvény. Azt is előírja ugyanakkor a hatályos szabályozás – a Btk. 44. § (2) bekezdésében –, hogy milyen esetekben kell kizárni a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét. Akkor, ha az *elkövető erőszakos többszörös visszaeső, vagy a – Btk. 44. § (1) bekezdésben*¹⁶ *meghatározott – bűncselekményt* bünszervezetben követte el. Hasonló korlátozást a régi Btk. 47. §-a a határozott ideig tartó szabadságvesztésre ítéltetek feltételes szabadságra bocsátásával összefüggésben tartalmazott.

¹⁵ „A feltételes szabadságra bocsátás lehetősége a következő bűncselekmények esetén zárható ki: ha a bűncselekményt személy vagy dolog elleni erőszakkal követik el, az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása [139. § (1) bekezdés], a rombolás súlyosabban minősülő esete [142. § (2) bekezdés] [...]”

¹⁶ „44. § (1) Életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét csak az alábbi bűncselekmények miatt zárhatja ki:
a) népirtás [142. § (1) bekezdés],
b) emberiség elleni bűncselekmény [143. § (1) bekezdés] [...]”

4.3. A 2014. évi LXXII. törvény 109.§-a¹⁷ beiktatta az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt kötelező kegyelmi eljárását.

A Bv.tv. 46/A. §-a rögzíti, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt esetében hivatalból kegyelmi eljárást kell lefolytatni, feltéve, ha az elítélt nyilatkozik és ehhez hozzájárul. Az elítéltet fogva tartó bv. intézet a kötelező kegyelmi eljárás megindítása érdekében akkor értesíti az igazságügyért felelős minisztert, ha az elítélt a szabadságvesztésből *negyven évet letöltött*. Az igazságügyért felelős miniszter a büntetés-végrehajtási intézet értesítésének a beérkezésétől számított *hatvan napon belül köteles az eljárást lefolytatni*. Annak során beszerzi a döntéshozatalhoz szükséges személyes adatokat és a megvizsgálandó iratokat, továbbá értesíti a Kúria elnökét, aki az értesítést követően haladéktalanul intézkedik az öttagú Kegyelemi Bizottság kijelölése iránt.

A *Kegyelemi Bizottságnak*¹⁸ az iratok beérkezésétől *számított kilencven napon belül kell megvizsgálnia*: alaposan feltehető-e, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető. A vizsgálati eljárás indokolt állásfoglalással zárul, amelyet a Bizottság az iratokkal együtt megküld az igazságügyért felelős miniszternek, aki 15 napon belül elkészíti a felterjesztését a köztársasági elnöknek. A Kegyelemi Bizottság állásfoglalásához kötve van. *A döntést a kegyelemről diszkrecionális jogkörben eljárva a köztársasági elnök hozza meg*, akit nem köt a Kegyelemi Bizottság állásfoglalása. Ha az elítélt nem részesült kegyelemben, a kötelező kegyelmi eljárást két év elteltével meg kell ismételni.

5. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) esetjoga az életfogytig tartó szabadságvesztés tekintetében

Az *Emberi Jogok Európai Bíróságának* esetjogában a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés megítélésével összefüggésben bekövetkezett változás jelentős.

Az Európa Tanács tagországaiban 47-ből kilenc olyan tagország van, ahol egyáltalán nem létezik életfogytig tartó szabadságvesztés: Andorra, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Montenegró, Norvégia, Portugália, San Marino, Szerbia és Spanyolország. A szabadságvesztés kiszabható leghosszabb tartama ezekben az országokban 21 év (Norvégia) és 45 év (Bosznia és Hercegovina) között mozog. Horvátországban bűnhalmazat esetén 50 év szabadságvesztés is kiszabható.¹⁹

A 38 fennmaradó tagország jogi szabályozásának része az életfogytig tartó szabadságvesztés. Ezek közül a 2013-as adatszolgáltatás idején 32-ben létezett olyan, tételes jogi és a büntetéskiszabási gyakorlatban kialakult mechanizmus, amely a büntetés kitöltésének a megkezdését követő meghatározott időtartam

¹⁷ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (Bv. tv.) rendelkezései közé a Bv. tv. 46/A. – 46/H. §-t beiktatta.

¹⁸ Büntetőügyekben eljáró bírókból álló tagjai vannak.

¹⁹ Az EJEB a *Vinter és mások kontra Egyesült Királyság* (GC) (66069/09, 130/10, 3896/10) ügyben 2013. július 9-én hozott ítélete

elteltével lehetővé tette az ítélet (a kiszabott büntetés) felülvizsgálatát. Ezen országok: Albánia (25 év), Örményország (20 év), Ausztria (15 év), Azerbajdzsán (25 év), Belgium (15 év, de visszaesők esetében 19 vagy 23 év), Bulgária (20 év), Ciprus (12 év), Csehország (20 év), Dánia (12 év), Észtország (30 év), Finnország (12 év), Franciaország (18 év, de az emberölés egyes eseteiben 30 év), Grúzia (25 év), Németország (15 év), Görögország (20 év), Írország (a Kegyelemi Bizottság 7 évente felülvizsgálja, kivéve az emberölés egyes eseteit), Olaszország (26 év), Lettország (25 év), Liechtenstein (15 év), Luxemburg (15 év), Moldova (30 év), Monaco (15 év), Lengyelország (25 év), Románia (20 év), Oroszország (25 év), Szlovákia (25 év), Szlovénia (25 év), Svédország (10 év), Svájc (15 év, ami 10 évre csökkenthető), Macedónia (15 év), Törökország (24 év, 30 év a minősített életfogytig tartó szabadságvesztés esetén, 36 év minősített életfogytig tartó szabadságvesztések összbüntetésbe foglalása esetén).

Öt olyan tagország van, amelyben életfogytig tartó szabadságvesztés esetén nincs mód a feltételes szabadságra bocsátásra: Izland, Litvánia, Málta, Hollandia és Ukrajna. Ezekben az országokban elnöki, királyi vagy miniszteri szintű kegyelemért lehet folyamodni. Izlandot érintően megjegyezte az EJEB, hogy az országban ugyan létezik életfogytig tartó szabadságvesztés, de még sosem szabták ki.

5.1. A *Kafkaris kontra Ciprus (21906/04)* ügyben, 2008. február 12-én hozott ítéletében az EJEB megerősítette azon korábbi álláspontját, amely szerint az *életfogytig tartó szabadságvesztés önmagában nem tiltott*. Megállapította ugyanakkor, hogy amennyiben a büntetés de facto és de jure „csökkenthetetlen” tartamú, sérti az Egyezmény 3. cikkét. *A tartam mérsékelhetőségének a megítélésénél szempont, hogy az elítéltnak van-e perspektívája a szabadulásra.*

Amennyiben az állam biztosítja az életfogytig tartó szabadságvesztés felülvizsgálatát az átváltoztatás, a büntetés-elengedés, a befejezés vagy a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége útján, akkor a szabályozás megfelel a 3. cikk követelményeinek.

5.2. A *Iorgov (II) kontra Bulgária (23295/02)* ügyben 2010. szeptember 2-án hozott ítéletében az EJEB megerősítette, hogy ha a nemzeti jog az életfogytig tartó szabadságvesztés megváltoztatása, elengedése, megszüntetése vagy a fogvatartott feltételes szabadságra bocsátása céljából lehetőséget biztosít a felülvizsgálatra, akkor a büntetés – a követendő eljárás nem bírói jellege esetén is – összhangban áll az Egyezmény 3. cikkével.

5.3. A *Törköly kontra Magyarország (4413/06)* ügyben 2011. április 5-én hozott elfogadhatósági határozatban azért utasította el az EJEB a kérelmet, mert a kérelmező *nem volt megfósztva a szabadulás reményétől*. *Feltételes szabadságra bocsátását ugyanis a bíróság döntése értelmében 40 év után (az elítélt 75 éves korában)* meg kell vizsgálni. Az indítványozó elítélt feltételes szabadságra bocsátását nem zárta ki a bíróság, ezért az EJEB nem vizsgálta a magyar szabályozás egyéb jellemzőit.

5.4. A Vinter és mások kontra Egyesült Királyság (GC) (66069/09, 130/10, 3896/10) ügyben az EJEB a 2013. július 9-én hozott ítéletében megerősítette, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés akkor tekinthető az Egyezmény 3. cikke rendelkezéseivel összhangban állónak, ha a részes állam törvényei biztosítják az elítélt számára a felülvizsgálat lehetőségét, *az ítélet felülvizsgálatáig általában 25 év telik el, a felülvizsgálat elvégzését az EJEB is első alkalommal 25 év után, majd azt követően periodikusan tartja indokoltnak.*

5.5. A Murray kontra Hollandia (10511/10) ügyben 2013. december 10-én hozott ítéletében mutatott rá az EJEB, hogy egy TÉSZ-es ítélet végrehajtása során, törvénymódosítással utólag beiktatott intézményes felülvizsgálati lehetőség az EJEE 3. cikkével való ütközést ki tudja küszöbölni, még akkor is, ha közben az elítélt már hosszabb időt töltött le a büntetéséből.

5.6. A hazai szabályozás szempontjából különösen jelentős Magyar László kontra Magyarország (73593/10) ítéletben az EJEB²⁰ a konkrét ügyben azt állapította meg, hogy mivel a feltételes szabadon bocsátás lehetőségéből az elítélt eleve ki van zárva, a szabadulás lehetőségét érintően a köztársasági elnöki kegyelem szabályozásának és gyakorlatának a vizsgálata szükséges. Kifejtette, hogy azért nincs meggyőződve a kérelmező büntetésének a ténylegesen mérsékelhető jellegéről, mert a köztársasági elnöki kegyelemnek nincs gyakorlata Magyarországon. Nincs továbbá olyan törvényi szabályozás sem, amely egyértelműen meghatározná, hogy milyen követelményeknek kell teljesülni és milyen feltételeket kell figyelembe venni a fogvatartott kegyelmi kérelmének az elbírálásakor. Sem az igazságügyi miniszter, sem a köztársasági elnök nem köteles megindokolni a döntését, így a fogvatartott nem lehet tisztában azzal, hogy mit kell tennie a kegyelemért. A szabályozás nem garantálja továbbá, hogy a fogvatartottnak a szabadulás érdekében tett erőfeszítéseit a döntéshozók figyelembe vegyék. Az EJEB mindezek alapján kétségbe vonta, hogy a panaszossal szemben kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés az Egyezmény 3. cikke értelmében mérsékelhető tartamú lenne, ezért megállapította az egyezményesértést. A konkrét ügyben feltárt rendszerbeli problémára és a megállapított jogsértés jellegére figyelemmel, úgy ítélte meg továbbá az EJEB, hogy az ítélet megfelelő végrehajtásához az alperes államnak – lehetőleg jogalkotás útján – meg kell reformálnia a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés felülvizsgálatának a rendszerét.

5.7. Harachiev és Tolumov kontra Bulgária ügyben (15018/11, 61199/12) – 2014. július 8-án hozott ítéletében az EJEB megállapította az Egyezmény 3. cikkének a megsértését.

5.8. A Bodein kontra Franciaország (400410), 2014. november 13-án hozott ítéletében az EJEB megállapította, hogy a francia jogban létezik a bírói felülvizsgálat intézménye, amely értelmében a *börtönbe vonulást követően 30 év elteltével nyílik meg a szabadulás lehetősége. Az eljárásban orvosszakértőkből álló*

²⁰ 2014. május 20-án hozott, majd 2014. október 13-án véglegessé vált ítélete

bizottság nyilvánít véleményt az elítélt veszélyességéről, majd a legfelső bírói fórum tanácsa dönt a jogerős szabadságvesztés esetleges megszakításáról. Az EJEB szerint az elítélt veszélyességének és magatartása változásának kötelező értékelése az eljárásban igazolja, hogy a kérelmező már az ítélet kiszabásakor tisztában lehetett szabadulásának a feltételeivel, a vele szemben támasztott követelményekkel. Bodein esetében továbbá a felülvizsgálat 2034-ben, tehát – az előzetes letartóztatás időtartamát is beleszámítva – a fogvatartása 26. évében esedékes. Ez az időtartam az EJEB szerint megfelel az Egyezmény értelmében az államok rendelkezésére álló mérlegelési jognak, ezért a felülvizsgálathoz szükséges konkrét várakozási időt az Egyezmény rendelkezéseivel összhangban állónak minősítette és nem mondta ki a 3. cikk sérelmét.²¹

5.9. A *Hutchinson kontra Egyesült Királyság* [GC], (57592/08) ügyben 2017. január 17-én hozott döntésben az EJEB megerősítette, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés felülvizsgálatát érintően az alábbi szempontokat vizsgálja annak megítélése érdekében, hogy a nemzeti jog összhangban áll-e az EJEE 3. cikkével:

- a felülvizsgálat természete (bírói vagy közigazgatási út egyaránt elfogadható),
- a felülvizsgálat hatóköre (a folytatás vagy a megszakítás jogalapja),
- a felülvizsgálat feltételei (milyen magatartást kell tanúsítania az elítéltnak a szabadulás érdekében),
- a felülvizsgálat időkerete (a büntetés kiszabásától számított maximum 25 év).

5.10. Az indítványozó kérelme alapján eljárva az EJEB 2016. október 4-én hozott a ***T.P. és A.T. kontra Magyarország* (37871/14 és 73986/14) ügyben** döntést, amelyben megállapította az EJEE 3. cikkének a megsértését.

Az ítélet megállapítása szerint a negyven éves időszak, amelyet a fogvatartottnak le kell töltenie, mielőtt első ízben kegyelmet remélhet, sokkal hosszabb, mint az összehasonlító és nemzetközi jogi konszenzus alapján az életfogytiglani szabadságvesztés büntetés garantált felülvizsgálatára javasolt maximális időszak. Egy ennyire elhúzódó várakozási idő az EJEB megítélése szerint meghaladja a tagállam számára biztosított mérlegelési jogosuultság határait.

6. Összegzés

A TÉSЗ fenntartásának létjogosuultsága Európában már nem kérdés, viszont a TÉSЗ felülvizsgálatának időpontja jelenti a központi kérdéskört. Látható a nemzetközi jogi dokumentumok és az EJEB esetjoga alapján, hogy Európában általában a büntetés kiszabásától számított maximum 25 év elteltével többnyire a nemzetállamok bíróságai – vagy közigazgatási úton – felülvizsgálják az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt büntetését, feltételes szabadságra bocsátásuknak

²¹ LÉVAY Miklós: Az Emberi Jogok Európai Bírósága a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről. *Jogesetek Magyarázata*, 2012/3. szám, 15.

vagy a büntetés felfüggesztésének a lehetőségét.

Magyarországon az elmúlt évben az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést töltő elítéltek létszáma: 356 fő volt. Közülük 56 fő elítélt esetében zárta ki a bíróság az ítéletben a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét és szabott ki tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést. *Az elítéltek kétharmada* a 30-49 éves korosztályba tartozott. A nemek arányát tekintve: 14 nő és 342 férfi volt az elítéltek között.

Azok a fogvatartottak, akik jelenleg életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést töltenek, túlnyomó részt 1970 és 1990 között születtek. Ha figyelembe vesszük az elítélt nők és férfiak születéskori várható élettartamát az elítéltek születési ideje alapján, akkor a Központi Statisztikai Hivatal nyilvánosságra hozott számításai értelmében²² a 1990-ben született nők esetében 73,71 év, férfiak esetében 65,13 év, 1970-ben született nők esetében a várható élettartam 72,08 év, férfiak esetében 66,31 volt. Így 40 év múlva a felülvizsgálat lehetősége, esélye, realitása bizonytalan.

A büntetés-végrehajtási intézetben a reintegrációs tevékenység célja a Bv.tv. 83.§ (1) bekezdése alapján *annak elősegítése, hogy az elítélt szabadulása után a társadalomba sikeresen visszailleszkedjen*. A HSR (Hosszúidős Speciális Részleg) rezsimben lévő fogvatartottak vonatkozásában is ezt a célt, vagyis a közösségbe helyezésre felkészítést, illetve a közösségbe visszahelyezést tűzte ki a törvényalkotó.²³

Valóságos kérdés, hogy 40 év izolációt követően képes-e visszailleszkedni a társadalomba az elítélt? Másrészt ismeretes, hogy minél embertelenebb, a társadalmat széles körben megrázó bűncselekményeket követnek el az elkövetők, (Szita Bence, a csepeli kettős gyilkosság és még más brutális gyilkosságok) a társadalom haragja annál jobban "követeli" a TÉSZ "végrehajtását". A TÉSZ felülvizsgálata nem azonos az elítélt szabadon bocsátásával.

Mivel a bírák felelős döntése az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása a speciális és generális prevenció szem előtt tartásával, akkor bízni kell a bírákban, hogy képesek körültekintően megítélni, megvizsgálni, felülvizsgálni a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kérdéskörét a TÉSZ esetén is.

²² https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wdsd008.html

²³ 2013. évi CCXL. tv. 105. §